

אידה באצרות תכנון / תכנון באצרות אידה

אידית אקרמן

לוכדת את האופן בו בני-אדם מתנסים ומעבירים את ניסיונם לאחרים.

ילדים, לפי תפיסה זו, אינם מכלים ריקים שיש למלא או חימר אותו יש לכייר. הם אינם קולטים פסיביים של תפיסות המבוגרים את העולם. הם בונים ומשחזרים את מה שמוצע להם לאור תפיסותיהם את העולם. יש להם תפיסות קוהרנטיות ומוצקות למדי של העולם והן שונות מאלו של המבוגרים. במונחיו של פיאזיה, הם מטמיעים את העולם בהתאם למה שהם כבר יודעים. הפרת האיזון שלהם עם העולם מתרחשת כאשר הם חשים חוסר התאמה בין תוצאה רצויה ותוצאה ממשית של פעילותם או כאשר הם חווים ניגוד בין נקודות מבט שונות.

פרופ' אקרמן בעת הרצאה במכון ברנקו וייס, דצמבר 1994 (צילום: א. קילשטוק).

אך ילדים אינם רק בונים ומשחזרים את העולם ואת עצמם, הם לא רק יוצרי עולם, הם גם מתארים ומתארים מחדש בקביעות את העולם ואת מה שקורה להם לעצמם ולאחרים בשפות שונות ובאמצעים שונים. כבר מגיל צעיר ביותר הם מעורבים בתהליך זה של מתן צורה לרעיונותיהם. לכך אני קוראת "תכנון". תכנון הוא תהליך אינטראקטיבי שבאמצעותו אנשים מנסים לעצב רעיונות.

מה המשמעות של כל זה ללמידה והוראה? המסקנה הראשונה שלי היא, שהוראה היא לעולם עקיפה. הוראה אינה יכולה להיות ישירה. אתם יכולים, ממש כמוני עכשיו, להרצות את חכמתכם מעל במות שונות, אך כמתנכים אל לכם לטעות לחשוב שקהלכם מפנים את המובן שאתם מייחסים לדבריכם. כל אחד מפרש את הדברים בהתאם לניסיונו ומושגיו. הדבר נכון גם בנוגע להתפתחות קוגניטיבית. התפתחות קוגניטיבית אינה תהליך של החלפת דעות מוטעות בדעות נכונות ולא תהליך של צבירה הדרגתית של ידע. זהו תהליך של ארגון מחדש תוך הבשלה ממושכת, נסיגות וקפיצות איכותיות.

כותרת אחרת להרצאתי עשויה להיות: "לא התכוונתי ללמד ולמרות זאת, ואולי בגלל זאת, הם למדו". אנסה להציג תחילה את התפיסה הקונסטרוקטיביסטית של הלמידה כפי שהיא מופיעה בספרים ואח"כ אציג דילמות למי שמבקש ליישם תפיסה זו בכיתה. בשלב מאוחר יותר אציג משהו מניסיוני קלינאית של למידה. אדבר על סיור מודרך או חקירה מודרכת כאופן של למידה.

בקיזור נמרץ ניתן לומר שעל-פי התיאוריה הקונסטרוקטיביסטית ידע אינו מעין חפץ אותו ניתן להעביר מאדם לאדם. כמו-כן, לא ניתן לצמצם אותו לפלט היוצא מקוטב אחד, מאוחסן, משונן ומיושם על-ידי הקוטב השני. מנקודת מבט קונסטרוקטיביסטית, ידע הוא ניסיון ישיר או מתווך הנבנה ומשוחזר תוך יחסי גומלין עם העולם. הפרדיגמה הנפוצה של עיבוד נתונים או מידע אינה

הזדמנויות טובות יותר לבנייה (construction). גישה זו מעוררת דילמה: למי לתת קדימות: ללומד או למומחה? ההוראה המסורתית פותרת את הדילמה הזו בקלות: על הלומדים להתגבר על האמונות שלהם ולקבל את הדעות של המומחה. על המורה, המתווך בין המומחים ללומדים, להסביר ללומדים את דעות המומחים באופן ברור. מנקודת מבט "קונסטרוקטיוניסטית" הבעיה מורכבת יותר. המורים מבינים שאין די בהסבר טוב; לומדים אינם משנים בקלות כזו את התפיסות המוטעות שלהם ויש להם סיבות טובות להיצמד למערכת האמונות שלהם. היציאה מן הדילמה הזו היא באמצעות הוראה עקיפה המנחה את הלומדים להבין "מבפנים" את המגבלות של תפיסותיהם. הוראה עקיפה כזו קשה מאוד לביצוע. קשה יותר לעזור למישהו לעזור לעצמו מאשר "לעזור" לו באופן ישיר. לצורך זה המורים חייבים לעבור שינוי מעמיק ויסודי בתפיסתם את ההוראה.

לכך יש השתמעויות לאופן בו אנו חושבים על חינוך. מנקודת מבט זו שאלת המחקר החינוכי אינה כיצד להעביר ידע באמצעות הוראה, אלא כיצד ליצור סביבה וציוד אשר יסייעו ללומדים לבנות על מה שהם כבר יודעים. פיאז'ה נהג לומר לתלמידיו: "בכל פעם שאתם מורים משהו לתלמידים אתם מונעים מהם לגלות זאת". זו אולי אמירה קיצונית, אך כדאי לשמור אותה ברקע מחשבותינו.

אנו מבחינים כיום בין constructivism לבין constructionism; התפיסה הראשונה גורסת שידיעה נבנית על-ידי הלומד. התפיסה השנייה גורסת שהמהלך הראשון מתרחש כאשר הלומד מעורב בבניית דבר מה חיצוני או ניתן להשתתפות. מדובר כאן על תהליך של הפנמת החיצוני והחצנת הפנימי. למידה טובה יותר תושג, לפי תפיסה זו, לא על-ידי דרכי הוראה (instruction) משופרות אלא על-ידי